

Yazar: Erdal Gezik

Kirvelik (2)

Yayın Tarihi: **15 Nisan 2026**

Özet

Bu madde, Dersim Aleviliği (Raa Haqi) bağlamında kirvelik (Kivralık / Kirve / Kewra / Kirêw & Sünnet) kurumunu, sünnet ritüeline eşlik eden bir toplumsal pratik olmanın ötesinde, kutsallıkla çevrelenmiş, güçlü ahlaki yükümlülükler ve kalıcı bağlar üreten özgül bir ilişki biçimi olarak ele almaktadır. Kirvelik, farklı aileler ve aşiretler arasında barış kurma, anlaşmazlıkları giderme ve uzun süreli “akrabalık” ilişkileri tesis etme işlevi de görmekte; bu yönüyle “Peygamber dostluğu” olarak adlandırılarak dinsel bir meşruiyet kazanmaktadır. Raa Haqi geleneğinde kirvelik hem zahiri hem de günümüzde artık uygulanmayan batını biçimleriyle tanımlanmaktadır. Batını kirvelik, evliyaların ziyaretleri ve batın varlıklar aracılığıyla kurulmakta; bu tür kirvelik bağlarında çocuk, doğrudan kutsal bir varlığın (ziyaretin ve evliyanın) korumasına ve gölgesine emanet edilmektedir. Özellikle zahiri kirvelik ise niyaz, gülbeng, el yıkama merasimi ve “kanlı havlu” gibi ritüel unsurlar aracılığıyla geri döndürülemez bir ahlaki sözleşme olarak tesis edilmektedir. Bu bağ, dört kuşak boyunca evlilik yaşağı doğurmakta ve ihlali durumunda ağır yaptırımlar öngörmektedir. Bu çerçevede bu madde, kirveliliğin Raa Haqi inanç dünyasında yalnızca bir tören eşliği değil, rıza, sadakat, sorumluluk ve kutsalla temas üzerinden işleyen merkezi bir toplumsal ve etik kurum olduğunu ortaya koymaktadır.

Kewra / Kirêw [1]

Kivra, sünnet olan çocuğun yanında bulunan ve bu süreçte aileye destek olan kişiyi ifade etmektedir. Dersim Aleviliği (Raa Haqi) bağlamında *kirvelik*, yalnızca bireysel bir dayanışma ilişkisi değil, farklı aileler arasında kalıcı bağların kurulmasını sağlayan temel toplumsal araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu ilişki “Peygamber dostluğu” olarak da adlandırılmakta ve güçlü bir ahlaki meşruiyet taşımaktadır. *Kirveler* arasında evlilik kesin olarak yasaklanmakta; bu yasak, tarafların dördüncü dereceye kadar olan akrabalarını da kapsamaktadır. *Kirvelik* bağı dört kuşak boyunca geçerliliğini sürdürmektedir. Ayrıca *kirvelik*, aşiretler arası düşmanlıkların ve anlaşmazlıkların giderilmesinde uzlaştırıcı bir mekanizma olarak da kullanılmaktadır.

Kirvelik bağının kurulması sırasında, *kirve* tutacak olan aile *niyaz* pişirmekte; *niyazın*

üzerine elma, üç *mum* ve 12 *kuruş* para koyarak *kirvelik* verilecek evi ziyaret etmektedir. Bu 12 *kuruş*, *Des u diye Mehemed* (Muhammed'in On İkisi) olarak adlandırılmakta ve *On İki İmam'a* işaret etmektedir. *Kirveler*, yılda bir kez *niyaz* eşliğinde birbirlerini ziyaret etmekte; bu ziyaret genellikle sonbahar aylarında gerçekleşmekte ve *ikrânın* tazelenmesi anlamını taşımaktadır. Bu yönüyle *kirvelik*, *Raa Haqi* geleneğinde yalnızca bir ritüel eşliği değil, uzun süreli sorumluluklar ve karşılıklı yükümlülükler üreten, kutsallıkla çevrili bir ilişki biçimi olarak işlemektedir.

Batını Kirvelik

Günümüzde artık uygulanmayan bir pratik olarak *batını kirvelik*, *batın* alanı ve kutsal varlıklarla kurulan ilişki üzerinden tesis edilmektedir. *Batında kirvelik* tutanlar, *kivra* olarak kabul edilecek *evliyaya* ait mekânı (*ziyaret*) çocukla birlikte ziyaret etmekte; mum (*çıra*) yakıldıktan sonra “*no kerm esto pêsâ to*” (bu can senin gölgene emanet) ifadesiyle çocuk kutsal varlığın himayesine teslim edilmektedir. Önceden *kivra* olarak kimin tutulacağına karar verilmemişse *niyete* başvurulmakta; örneğin *batında kivra* tutulacak mekâna gidildiğinde, orada karşılaşılan ilk kişi *kivra* olarak kabul edilebilmektedir. Eğer ilgili *evliyaya* ait belirli bir *ziyaret* mekânı bulunmuyorsa, onun adına *niyaz* dağıtılarak *kirvelik* bağı kurulmaktadır. Bazı durumlarda ise *kirvelik* yalnızca *ziyaretlerle* sınırlı tutulmakta, doğrudan bir aileye bağlanmadan kutsal mekân üzerinden tesis edilmektedir.

Zahiri Kirvelik

Zahiri kirvelikte *kivra* önceden belirlenmekte ve kendisine *niyet* bildirilmektedir. Olumlu yanıt alınması hâlinde, *kirvelik* bağının kurulacağı gün ve zaman kararlaştırılmaktadır. Belirlenen günde sünnet olacak çocuğun ailesi *niyaz* pişirmekte; *niyazın* üzerine kırmızı bir elma, keseye konmuş 12 *kuruş* (12 metal para) koymakta ve yanlarına *mum* alarak çocuklarıyla birlikte *kivra* tutulacak kişinin evine gitmektedir. Giriş sohbetinin ardından ziyaretin amacı yeniden ifade edilmekte; *mum* yakıldıktan sonra üzerinde elma ve para kesesi bulunan *niyaz* ortaya getirilmektedir. Çocuğun babası “*Ni Des u Diyê Mehemediye*” (bunlar Muhammed'in On İkisi'dir) diyerek keseyi *kivraya* vermekte ve çocuğu *kivranın* dizine oturtmaktadır. Keseyi alan *kivra* ise “*Des u Diyê Mehemed sare u çimine mı sere, Haq pozğiniye mede, ma rişa mekero*” (Muhammed'in On İkisi başım ve gözüm üstüne, Haq dargınlık ve küskünlük vermesin, yüzümüzü kara çıkarmasın) diyerek çocuğu öpmekte ve *kirvelik* bağını kabul etmektedir.

Sünnet

Sünnet yapılacağı zaman, *kivraya* elma ile birlikte hediye gönderilmekte ve *kivra*

sünnete davet edilmektedir. Sünnetten bir gün önce *kivra* gelmekte; sünnet olacak çocuğun sünnet elbisesi *kivra* tarafından alınmaktadır. *Kivra*, elbise ile birlikte aile bireyleri için giyecekler ile yeme ve içmeye ilişkin çeşitli hediyelerle sünnete katılmaktadır.

Sünnetten sonra *kivra*, çocukla vedalaşmaktadır. Aile, *kivrayı* önceden hazırlanmış hediyelerle uğurlamaktadır. Sünnetin üçüncü günü *kivra*, sünnet olan çocuğu hediyelerle birlikte ziyarete gelmektedir. *Kivranın* ziyaretiyle birlikte çocuk yataktan çıkmakta ve gezmeye başlamaktadır. *Kivra* bu geceyi evde geçirmekte; ev sahibi genellikle *soğıs* (kuzu kebabı) hazırlamakta, komşular davet edilmekte ve hep birlikte yemek yenilerek eğlenilmektedir.

Sünnet işlemi gerçekleşmeden önce, sünnet olacak çocuğa destek olacak bir kişiyle *kirvelik* bağı kurulmaktadır. Sünnetin yapılacağı gün, şafak vaktinde (güneş doğmadan önce) *kivra*, sünnet olacak çocuğa banyo yaptırmaktadır. Güneşin doğmasıyla birlikte sünnet duasına geçilmektedir. Bu duaya *Honika Mehemed* denilmektedir. Güneşin doğduğu yöne doğru bir masa konulmakta; masanın üzerine *şeniye* (sini), ortasına ise *pirozine* (un eleği) yerleştirilmektedir. *Pirozinenin* üzerine bir havlu örtülmekte, sağına *niyaz* konulmakta ve *çıra* yakılmaktadır. Sünnetçi, sünnet olacak çocuğu ve *kivrasını* sağ tarafına, çocuğun ailesini ise sol tarafına alarak masanın arkasında, güneşe bakacak şekilde saf tutmaktadır. Hazır bulunan cemaat onların arkasında durmakta; cemaatin getirdiği *lokmal*ar ve *niyazlar* da masaya konulmaktadır. Sünnetçi, cemaatten *rızalık* isteyerek sünnet *gülbengini* okumaktadır:

Himetkere (*sünnetçi*)

Himmet Haq ra (*cemaat*)

Na tore tore Ivrayim peyğamber

Kerdo mıqerem pir u rayver

Hast niado Duzgine Kemer

Adem u Hava ra ust ra na az

Mehemd u Xeyzade bi berz

Ali u Fatamada bi rez

Haq medo sima sare dez.

Qirvan ho kerdo lazek ver

Sayido cemato ke amo pêser

Kewrau son werdo des u diyine ser

Raye endi tariya nicerene peyser.

Honike honika Mehemed
Sıkire ma ve Comerd
Ewro biyo neşiv sunet
Haq sımare xerkero na odet

Cer hardo dewres cor asmêno kewe
Sayide simaye na rozede
Od dame od ceme
Pêro pia biare sılavete

(Törenin sahibi İbrahim Peygamber / Daim kılanlar ise Pir ile Rehber / Kayayı mekân tutan Duzgı vermesin keder / Adem ile Havva'dan geldi bu zühriyet / Muhammed ile Hatice'de oldu niyet / Ali ile Fatma'dan kaldı kısmet / Haq vermesin başa dert... Kurban olmuş çocuğa feda / Şahittir buna hazır bulunan cemaat / *Kivr*alar On İki İmam'a beyan etmiş niyet / Geri dönüş yoktur, yol karanlık, dönenin sonu felaket... *Honikanın* sahibi Muhammed / Şükürler olsun sana *Comerd* / Bugüne kısmet olmuş sünnet / Sizlere hayırlı olsun bu adet... Aşağıda yer, yukarıda gök / Bugün de bizlere tanık / *İkrar* verdik, *ikrar* aldık / Hep beraber getirelim *selavet*)

Gülbengden sonra sünnetçi yüksek sesle, cemaat ise hafif bir sesle *selavet* okumaktadır. Ardından, ilk olarak çocuğun *kivras*ı, sonra çocuğun ailesi ve onları takiben hazır bulunan cemaat, imkânları ölçüsünde eleğin üzerini örten havluya para bırakmaktadır. Toplanan parayla sünnetçinin ücreti ödenmekte; onun *rızalığı* alındıktan sonra hazır bulunanlar arasındaki ihtiyaç sahiplerine de *çıralık* verilmektedir. *Niyazlar* dağıtılıp *lok*malar verilirken çocuk sünnet edileceği yere götürülmektedir. *Kivran*ın dizlerinin üzerine bir havlu serilmekte ve çocuk *kivran*ın kucağına oturtulmaktadır. Sünnet sırasında hafif bir kan havluya damlamaktadır. Eğer kan damlamazsa sünnetçi neşterindeki kanı havluya sürmektedir. Bu duruma "*gon rişiya pesê to*" (eteğine kan damlamış) denilmektedir. Bu işlemin özel bir anlamı bulunmaktadır. Küskünlük, alınganlık, ihanet ve sadakatsizlik bu bağın önünde engel olarak kabul edilmektedir. Bu kana rağmen bu tür davranışlarda bulunanlar *yol düşkünü* sayılmakta ve mahşere kadar yola alınmamaktadır. Kanlı havlu *kivraya* verilmektedir. *Kirvelik* bağının bozulması hâlinde bu havlu iade edilmektedir.

Sünnet tamamlandıktan sonra el yıkama merasimi yapılmaktadır. Maddi durumu iyi olmayan bir kişi bu merasimi yürütmektedir. Bu kişi ortaya bir leğen getirmekte; sol omzunda yeni bir havlu, sağ elinde su ve sol elinde kullanılmamış yeni bir sabun kalıbı bulundurmaktadır. Çocuğun babası ellerini yıkamak için leğenin yanına gelmekte; sol elin sırtı leğene, sağ elin üstü yukarı bakacak şekilde ellerini birbirine yapışık hâlde tutmaktadır. Bu ellerin üzerinde sırasıyla *kivran*ın ve en üstte sünnetçinin elleri aynı

biçimde hazır tutulmaktadır. Merasimi yürüten kişi sünnetçinin ellerine su dökmekte; sünnetçi bu suyu *kivranın* ellerine, *kivra* da çocuğun babasının ellerine aktarmaktadır. Ardından sünnetçinin avuçlarına sabun bırakılmakta; sünnetçi ellerini sabunladıktan sonra sabunu *kivranın* avuçlarına, *kivra* da çocuğun babasının ellerine sektirmektedir. Çocuğun babası ellerini sabunladıktan sonra sabun kalıbını leğene bırakmaktadır. Daha sonra sünnetçiden başlanarak eller durulanmakta ve merasimi yürüten kişi kurulanmaları için havlu tutmaktadır. El yıkama ve kurutma tamamlandığında *kivra* ve çocuğun babası merasimi yürütene para (*çıralık*) vermekte; havlu ve sabun da merasimi yürütene bırakılmaktadır. Kullanılan su, kimsenin basmayacağı temiz bir yere dökülmektedir. El yıkama merasiminden sonra sünnet ritüeli tamamlanmış olmaktadır.

Sonuç

Kirvelik (kivralık), Dersim Aleviliği (*Raa Haqi*) inanç dünyasında biyolojik akrabalığın ötesine geçen, ritüel, etik ve kutsallıkla iç içe geçmiş bütünlüklü bir ilişki biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. *Batını* ve *zahiri* biçimleriyle ele alındığında kirvelik, hem *batın* varlıklar ve *ziyaretler* aracılığıyla kutsal koruma ve emanet ilişkisi kurmakta hem de sünnet ritüeli üzerinden aileler arasında geri döndürülemez, kuşaklar arası bir ahlaki bağ tesis etmektedir. *Niyaz*, *gülbeng*, *rızalık*, *kanlı havlu* ve el yıkama merasimi gibi uygulamalar, bu bağın yalnızca sembolik değil, güçlü yaptırımlar ve sorumluluklar üreten bir sözleşme niteliği taşıdığını göstermektedir. Dört kuşak boyunca süren evlilik yasağı, kirvelik ilişkisinin toplumsal hafızada kalıcı bir yer edinmesini sağlamakta; ihlal durumunda öngörülen ağır sonuçlar, yol ahlakının ve kolektif etik düzenin korunmasına hizmet etmektedir. Bu çerçevede kirvelik, *Raa Haqi* geleneğinde yalnızca sünnetle sınırlı bir tören eşliği değil; rıza, sadakat, karşılıklı gözetim ve kutsalla temas üzerinden işleyen, toplumsal barışı ve ahlaki sürekliliği güvence altına alan merkezi bir inanç ve ilişki kurumu olarak değerlendirilmektedir.

Sonnotlar

[1] Editoryal Not: Bu madde, Erdal Gezik ve Hüseyin Çakmak'ın *Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Kalan Yayınları, 2010) adlı çalışmasında yer alan ilgili madde temel alınarak hazırlanmış; söz konusu yayının yazarları tarafından gözden geçirilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

Kaynakça & İleri Okumalar

Gezik, Erdal, and Hüseyin Çakmak. 2010. *Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Kalan Yayınları.